

Kõik ajalehed ilmusid leinaraamistuses

□ Julgeoleku arhiivid räägivad juuniküüditamisest □

50 aastat tagasi, 14. juunil 1942 ilmusid kõik Eestimaa ajalehed mustas leinaraamistuses, tähistamaks 1941. aasta juuniküüditamise 1. aastapäeva. Kõigi ajalehtede tagakülgedel avaldati kümneid leinakuulutusi eelmisel aastal arreteeritute ja deporteeritute kohta. Eestimaa linnades, valdades ja asulates peeti samal ajal KGB ohvriks langenute mälestuseks leinaaktusi. Soda käis, puudus igasugune teave aasta tagasi Siberisse deporteeritud rahvusaaslaste kohta. Punase terrori aastal meie rahvusekkehha löödud haavad olid siis veel verivärsked, rahvas elas kaasa toimunud tragöödiale.

Praegustel andmetel (Evald Laasi) küüditati 14.—16. juunini 1941 Eestimaalt Siberisse 10 157 inimest, neist 1270 Virumaalt. Täpne arv peaks selguma siis, kui on läbi töötatud julgeoleku arhiivid, mis on juba osaliselt üldsusele avatud. Küüditamise aluseks oli NSVL julgeoleku rahvakomissari asetäitja Ivan Serovi käskkirj 11. oktoobrist 1939 «Nõukogudevastase elemendi väljasaatmisest Balti riikidest». (NB: siis me veel NL koosseisu ei kuulunud, ent Kremli oli meie anekteerimise plaan juba olemas!) Plaani ellurakendamiseks andsid NLKP Keskkomitee ja Rahvakomissaride Nõukogu 16. mail 1941 omapoolse direktiivi, mis leidub ka ENSV Julgeolekukomitee arhiivis.

Iga arreteeritu kohta on seal pappkaante vahel toimik. Sellest nähtub, et arreteerimine ja küüditamine toimus meil tagasiulatuva toimega kehtima pandud Vene NFSV kriminaalkoodeksi alusel. Suuremaks «süüks» oli osavõtt Vabadussõjast, kuulu-

mine Kaitse- ja Isamaaliitu, vapside liikumisse, politseis ja juhtivatel kohtadel töötamine, samuti ettevõtte või talu omanime ja võõra tööjõu kasutamine. Toimikuis leiduvad valdade täitevkomiteede tõendid nõutava isiku perekonnaseisu, talu ja varanduse suuruse ning palgalise tööjõu kasutamise kohta. Kirjas on ka igale arreteeritule langetatud kohtuotsus, isegi mahalaskmise aeg, mõnel puhul kohtki. Iga toimiku vasakus servas on Julgeoleku rahvakomissari Boris Kummi allkiri.

Küüditamise korraldamise kõrgemaks organiks Eestis oli kolmik, kuhu kuulusid rahvakomissarid B. Kumm, A. Murro ja EKP esimene sekretär K. Säre. Kohtadel juhtisid arreteerimisi ja väljasaatmisi kolmikud partei, miilitsa ja julgeoleku juhtivtöötajatest. Inimeste arreteerimine algas südaööl. Une pealt aratatud inimestele loeti ette venekeelne küüditamisotsus ja anti käsk kiireks riietumiseks. Perekonniti kuulusid küüditamisele ka raugad, rasked haiged, invaliidid, rasedad naised ja imikud. Varandust lubati perekonna kohta kaasa võtta ainult 100 kg ulatuses. Suures ehmatuses ei osatud sedagi võimalust kasutada. Püssimeeste vahel algas sõit raudteejaamadesse, kus ootasid trellitatud loomavagunid. Deporteeritavate äraveoks Eestist oli raudteevalitsuselt tellitud 490 kaubavagunit.

Arreteerimised jätkusid ka järgmisel ööl ja päeval, inimeste laadimise vaguneisse lõppes 16. juuni hommikul. Vaguneisse paigutamisel eraldati perekonnapead ja pandi erivaguneisse. Tapieseloni koostamine kestis kolm

päeva. Sel ajal piinlesid inimesed vaguneis janus ja näljas. Vett ja toidupakke ei lubatud neile üle anda. Mõnel valvuril jätkus siiski kaastunnet võimaldamaks joogi-söögi üleandmist. Haiged jäid ilma igasugusest arstist ja surid tapiteekonnal. Tapa jaamas sünnitas naine ja suri tapivagunis. NKVD ja KGB suhtumine küüditamisohvresse ületas igasugused inimlikud piirid.

Riias Saksa võimude kätte langenud dokumentide järgi nägi 14. juuni küüditamisplaani ette 11 102 inimese deporteerimise Eestist. Pääses u. 1000 inimest, sest teade alanud vangistamisest levis kullutulena ning kodust jõuti põgeneda enne arreteerijate tulekut. Tapieselon hakkas Siberi poole liikuma 16. juunil. Umbes samal ajal kirjutas «Pravda», et «vabatahtlikud» ümberasuvad Balti riikidest on suure rõõmuga asunud teele suurele kodumaale, et seal endile lähedamaid elamisvõimalusi leida»...

14. juuni küüditamine ning sellele eelnenud kõgu maad haaranud arreteerimislane (umbes 7000 arreteeritut ja 1200 teadmatat kadunut) kujutas endast stalinliku genotsiidi esimest etappi. Hävitati juhtiv osa meie haritlaskonnast ning peaaegu kõik riigi- ja avaliku elu tegelased, tublimad põllu- ja majandusmehed. Nende asemel pandi meie elu juhtima kohapealsed ja N. Liidust toodud renegaadid.

Alanud sõda peatas meie vaimupotentsiaali edasise hävingu. Ent niipea, kui 1944. aasta sügisel Eestimaa teist korda okupeeriti, algasid uued arreteerimised. Krooniks sellele inimjahile kujunes 1949. aasta suurküüditamine.

Samal ajal pandi Eestimaa kehtima impeeriumi koloniaalsüsteem ja loodi vabad võimalused migratsiooniks. Selle «tulemusena» elab praegu meie kodumaal 600 000 muulast, seega kaks viiendikku kogu elanikkonnast. M. Gorbatšovi reformipoliitikaga avanes meil võimalus peatada Kremli juhitud genotsiid ja suure vene rahvaga assimileerumise protsess. Meile pealesu-